

Lakóbarlang

Mindannyian barlanglakók voltunk egykor. S alighogy kijutottunk a napvilágra a meleg, nedves, puha, biztonságos barlangunkból, megtettük első tétova lépéseinket, nyargalásztunk egy kicsit (a hajunk lobogott a szélben), masiroztunk (hű, de büszkék voltunk), piros szőnyegen odavonultunk az elnöki asztalhoz átvenni a kitüntetést, máris jön a parancs: indulás, hajlott háttal, botra támaszkodva, az újabb barlang, az immár hideg, kemény és nyirkos verem felé! Barlangból ki, barlangba be! S ami közte van, az a kicsinyesség, az a néhány lépés az maga az élet. „No de hát hogy van az, hogy egyeseknek még erre a rövid, átmeneti időre is csak barlang jut?” – mondatná velünk (ha hagynánk) a felháborodó indulat. „Miért is ne? – válaszolná, ha hagynánk, a magát okosságának föltüntető cinizmus. – Végére is lehet, hogy ez: a baranglét az emberiség legadekvátabb létformája.” Hagyjuk a fölháborodást, és hagyjuk a cinizmust! És ne hagyjuk, hogy úgy nézzünk ezekre a képekre, mintha egzotikus, távoli tájakon készültek volna! Ne áltassuk magunk! Szereplői itt élnek velünk: „ölnek, ölelnek, teszük, amit kell”, éppen, úgy, mint mi. Olyanok, mint mi vagyunk. Csak „éppen” szegények. Nagyon szegények.

Egyszer egy barátom azt mondta: a legokosabb, amit egy ember így a huszadik század végén tehet, hogy fényképez. Fényképezni, rögzíteni minél többet abból, ami van! Stalter György kamerája ezt tette, s ezt tette Temesi László tolla is: rögzítették, ami van.

Ez van.

Ez is van Magyarországon, 1989 májusában.

Z. Sz. T.

Igazi idegenforgalmi „látványosság”! Mint a földvárak. A turisták felkapaszkodnának a domboldalra, jó mélyeket szippantanának a fáktól, virágoktól illatos levegőbe, gyönyörködnének a panorámában, és körbenéznének a földbe vájt lakásokban. Egy kicsit hűsölnének és még el is csodálkozhatnának azon, hogy valamikor ezekben emberek éltek. Aztán az idegenvezető felhívna a figyelmet arra, hogy tévednek, az a „valamikor” a huszadik század, annak is a második fele — az 1980-as évek vége... Hogy a barlanglakásokban hogyan élnek, bizonyosságul bemutatna belőlük egy-kettőt, hadd lássa a turista, ha már befizetett az útra. Mert a Bükk déli lábánál még mindig élnek emberek barlangokban...

A tufa könnyen alakítható

A tufa könnyen formálható vulkáni képződmény, csákánnyal bármilyen nagyságú vájat kiképezhető benne. A barlanglakó általában harminc-négyven, esetenként ötven négyzetméteres üregeket alakít ki. A tufán kívül a homokkő és a lösz is megfelel erre a célra.

Ilyen „lakásokba”, különösen a századfordulón, a szegénység kényszerítette ezrével a bükki falvakban élőket. Herman Ottót sem hagyta hidegen a téma. Egy helyütt ezt írta: „A barlanglakásokat jó magyar nép lakja.”

De kik lakják ma? Mi kényszeríti századunk vége felé — ha nem is ezrével — ezekben az odúkba az embereket? A sze-

génység, a megszokás vagy a (társadalmi) tehetetlenség? Borsod és Heves megyének szegényteljes öröksége a barlanglakás.

Téli meleg, nyáron hűvös

A kácsi Tóth István jó kedélyű ember benyomását keti, olyanét, aki elégedett a sorsával. Pedig évtizedeket élt a domboldalon, egészségtelen tufamélyedésben. Az utóbbi években tényleg elégedett lehet a sorsával: szép új otthonba költözött a szomszéd községben, Tibolddarócon. Ebédet az idősek klubjában kap néhány forintért, ott tölti ideje javát. Nem sokáig kell biztatni, hogy megmutassa

Folytatás a 4-5. oldalon

egykori lakóhelyét. A kulcsot magánál tartja, mert ahogy mondja: „ha meg gondolom magam, elmegyek Kácsra, széjjelnézni”.

A klubtól jó négy kilométerre van a Várhegy, ahol több üreg jelzi, hogy itt nem is olyan régen még családok húzódtak meg. Az egyikre mutatva mondja:

— Itt Kálmánka lakott, a remete, ő volt az egyetlen, akinek nem volt családja.

— *Pista bácsinak hány gyermeke van?*

— Három, két lányom és egy fiam — válaszolja. — De nem nagyon néznek felém. A feleségem már régen meghalt. Sokáig én is egyedül éltem itt.

— *Hogyan tudott megmaradni a barlanglakásban, elzárva az emberektől?*

— Nem voltam én elzárva! Igaz, koptak ki mellőlem a szomszédok, de mindig jártak erre, akik gombásztak.

Kinyitja az ajtót az „egyszobás” lakótérben, amelyben két vaságy van. Rajtuk rongyok, különféle kacatok. Siralmas látvány annak, aki összkomfortos lakásban nevelkedett. Villany, víz nem volt, a tűzhely nyoma az ablak melletti sarokban.

— Szerettem itt — szólal meg Tóth István. — Télen meleg, nyáron hűvös volt.

— *Milyen az új lakása?*

— Az is jó, csak nem szoktam én akkora kényelemhez.

Pista bácsi lefelé jövet mondja:

— Hamarosan felgyűjtöm azt a sok kacatot a barlangban. Rendet csinállok, hátha eljön ide velem valamelyik menyecske víkendezni — mosolyog.

Csodás kilátások

Sztodoláék Tibolddarócon laknak. A „harmadik eme-

leten”, ahogy hívják sokan a domboldal legmagasabb pontját. *Sztodola József* a vízműveknél kubikos. Éppen dolgozik, a felesége egy másik barlang előtt cigarettázik a szomszédokkal, *Fekete Györggyel*. Ebéd utáni szieszta. A panoráma innen valóban csodálatos. Előttünk több száz családi ház. A faluban lakók nem hiszem, hogy feljárnak ide. Mi dolguk volna a barlanglakások környékén; örülnek, hogy megszabadultak tőle. A községben élők java része, főleg az idősebb korosztály még belülről ismeri ezeket a lyukakat... Miért nem mennek le innen örökre Sztodoláék, Feketéék? — értetlenkedem.

Az asszony tovább szívja a cigarettát, úgy válaszol:

— Nem olyan jól fizetik a kubikusszakmát, hogy lakásra is fussa. A párom három-négy ezret hoz haza havonta, az édeskevés. De megvallom őszintén, nem is akarunk innen elköltözni. Jó ez nekünk. Hát nem csodás a kilátás?

Bólogatok. A 66 éves Fekete György is helyesel:

— 1960-ban vettem ezt az odút ezeröttszáz forintért. Pesti vagyok, de ide nősültem. A feleségem kilenc éve halott, két fiam volt, az egyik a fővárosban él, a másik meghalt. Már megszoktam itt, szeretem ezt a környéket.

— *A fia sem hívja magához?*

— Hiába hív, én nem megyek! Ha a faluban kapnék lakást, azért elfogadnám, de a tanács nem ad.

— *Hogy él itt, magányosan?*

— Nem vagyok én magányos. Régebben nagy élet volt a soron, összejártak a szomszédok. Most már csak ketten maradtunk: Sztodoláékhoz átjárom esténként beszélgetni. Mert villanyunk sajnos nincs, így televízió sem lehet. Jól elvagyunk egymással.

— *Ki főz önnek?*

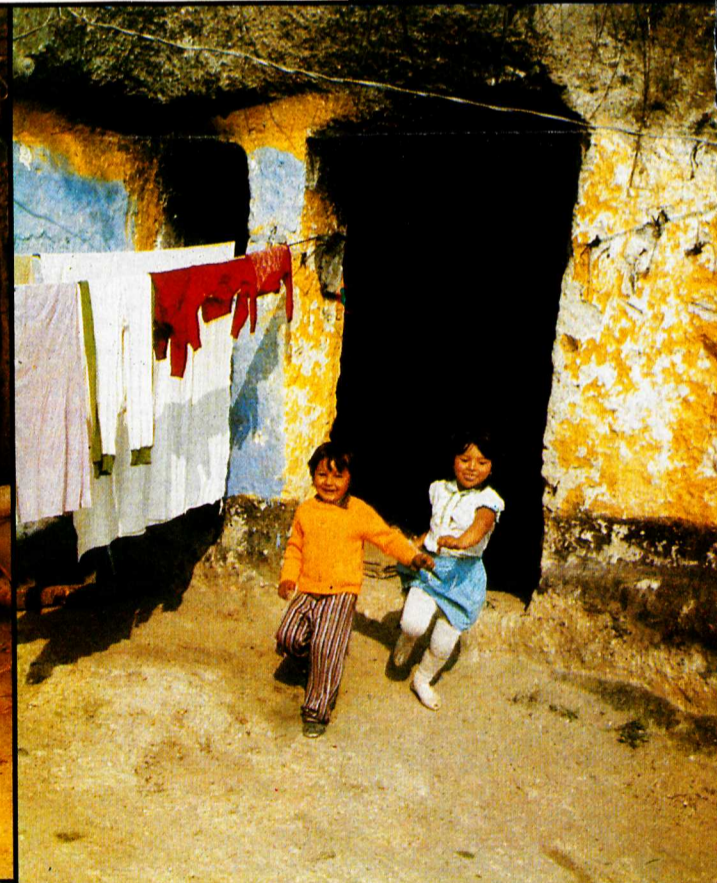
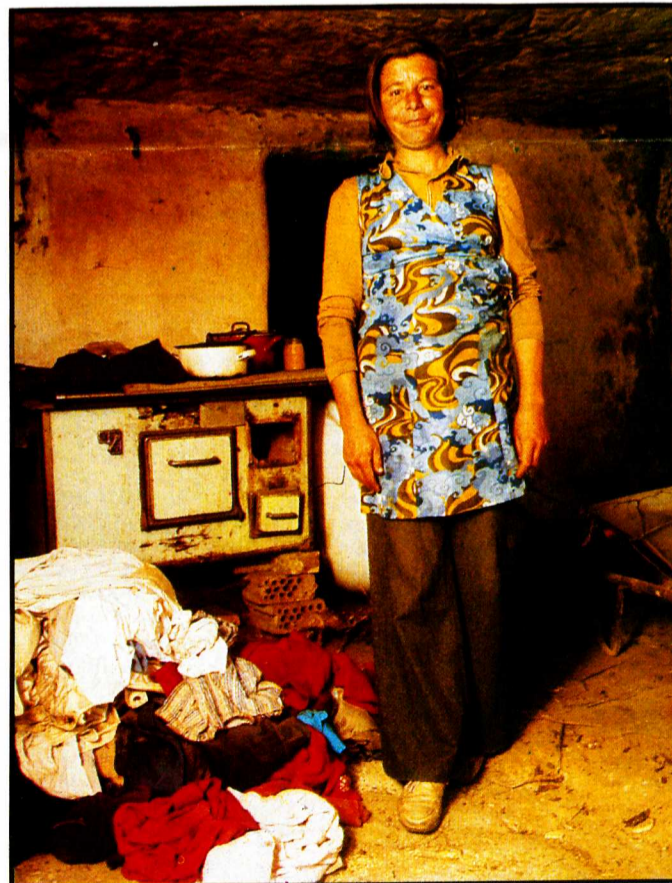
— Az idősek klubjában ebédelek, havonta 550 forintért. Néha azonban magam kotyvasztok valamit a tűzhelyen.

Be akarták robbantani

A tanácson elmondják, hogy a felszabadulás előtt a tibolddaróciak 70 százaléka élt a domboldalon barlangokban és 1983-ig fokozatosan költözhettek új lakásokba, amelyekhez nagy kedvezményekkel jutottak a családok. Sajnos a mai szűkös anyagi keret nem teszi lehetővé, hogy például a nyugdíjas Fekete György lakáshoz jusson, bár telket tudnának biztosítani a számára. Igen ám, de ki építsen és miből?

A régi leírásokban Szomolya és Noszvaj neve úgy szerepel, mint barlanglakásokban leggazdagabb települések. Szomolyán *Gyenes Gábor* tanácselnökkel és *Bene Imréné* tanácsi dolgozóval járjuk a tufába vájt odúkat. Jelenleg 19 család lakik ilyen körülmények között, valamennyien cigányok.

— A hatvanas években be akartuk robbantani ezeket, de milliókba került volna, ezért inkább lemondunk a tervünkről — kezdi a tanácselnök. — A legnagyobb probléma, hogy akik eddig új lakást kaptak a faluban, a helyük nem marad üresen egy napig se, mert azonnal mások költöznek a barlangokba.

— Ez ellen semmit nem tudnak tenni?

— Mit? Nem állíthatunk minden barlanglakás elé őrt? Sok üres odút pedig pincének használnak az emberek, többnyire azok, akik valamikor itt éltek. A parasztszaládok mind kiköltöztek innen — utoljára Timárék két éve — a cigányok meg csak jöttek...

— Ön szerint meddig fognak Szomolyán barlanglakásokban élni az emberek?

— Még az ezredfordulón is!

Nincs elegendő pénz

Be-bekukkantok ezekbe a „lakásokba”, és meglepetéssel tapasztalom, hogy némelyik milyen tiszta és jól berendezett. A legnagyobb meglepetésem, hogy egy-egy barlangból a háztartási gépek és a televíziók sem hiányoznak...

A legrendezettebb, legotthonosabb „természetes” hajlékokat Noszvajon lát-

tam. Jenei Józsefné, a Vöröshadsereg utca 22. szám alatt lakik. Két szoba, pince, konyha, kamra van kiképezve a tufa falban. A háznak még verandája is van, belülről semmi sem különböztetné meg a többi civilizált lakástól. Jól érzi itt magát a nyolcvanéves Jeneiné, akit szintén hívnak a közelben élő gyermekei, de nem megy.

Nem messze tőle, a vele egykorú Rátkai Imre és felesége lakik hasonlóan szépen berendezett vájában. Ők mennének, de a tanács nem tud a számukra megfelelő lakást adni a faluban.

A szomszédja, Lakatos Rudolf a helyi tanácsnál segédmunkás, három gyerekkel mégse tud embe-ribb körülmények közé menni, mert nincs elegendő pénze, támogatásra pedig nem számíthat munkahelyétől. Kilátástalannak ítéli a helyzetét.

Temesi László

Stalter György felvételei

IDŐZAVAR

Milyen időálló is tud lenni egy barlang; jöhet jó, rossz, hideg, meleg, barlang mindig volt és — az időzők szerint — mindig lesz. (Az ember időérzéke szinte megborzoneg belé.) Mint ahogy reményeim szerint mindig lesz ember is, aki — ha a tíz körmével is, de — hajlékot vág tufába, löszbe; gránit nyiladékokba, üregekbe búvik viharok elől; mindig lesz ember új időszámítást is kezdeni akár. A mi időzónáinkból tekintve ezek a hajlékok, emberek, szinte idén kívülieknek látszanak. De ne feledjük: van időzóna, ahonnan nézvést mi vágyunk a barlanglakók. Játsszanák az idővel; de inkább

AZ IDŐ JÁTSZIK MIVELUNK.

